

EEN LAAT LA TÈNE-ZWAARD UIT SCHULEN

Periodieke prospecties door één van ondergetekenden (P.V.) ondernomen in de zandwinningszone in het Schulensbroek (gem. Herk-de-Stad) hebben de voorbije jaren resten van paleontologisch en archeologisch belang aan het licht gebracht. Vooral deze laatste tonen aan dat in de depressie van Halen-Schulen, vóór de vorming van de alluviale vlakte, zoals we die enkele jaren geleden nog kenden, heel wat zandige hoogten, „donken”, lagen die in het verleden meer of minder intensief bewoond werden. Begin oktober 1980 vond ondergetekende (P.V.) ter plaatse *Poterijbroek* een ijzeren zwaard in de rand van een aarden dijk, die rond een stockeringsplaats voor opgespoten zand opgestoten was (fig. 7). Het wapen stak nog in de schede en was door een houw van de laadbak van de graafmachine tot op 90° geplooid. Dat het toen niet versplinterde was een aanwijzing dat het nog in goede staat moest zijn en dat het metaal nog buigzaam was. De aardklomp, waaruit het omhoog stak, bestond uit een mengeling van zwartgrijze zandige aarde met wat veen, wat op een eerder vochtig milieu wijst. Waar de aarde bijeengeschaapt werd weten we niet zeker, maar de ervaring ter plaatse heeft geleerd dat dit de onmiddellijke buurt moet zijn.

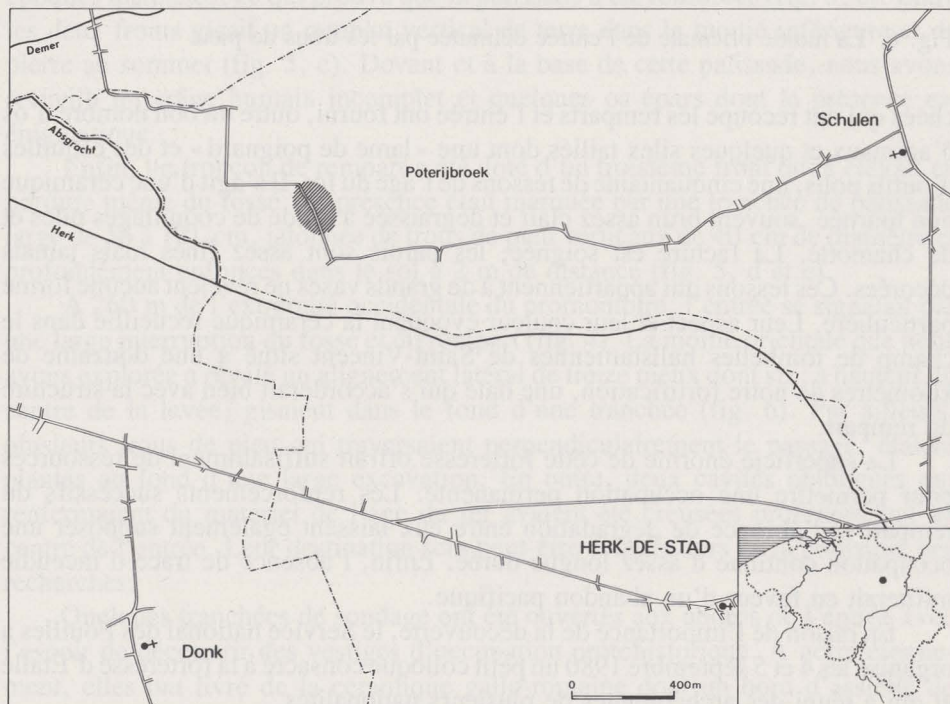

Fig. 7. Situatiekaart (de zone van de vindplaats is gearceerd).

Het wapen werd in de ateliers van de Nationale Dienst voor Opgravingen bewerkt, terug recht geplooid, gedemonteerd en gerestaureerd. Voor het zwaard volstond een oppervlakkige reiniging, de delen van de schede daarentegen moesten verstevigd worden (rest.: W. Thyssen).

Het slagzwaard is 85,6 cm lang; de lengte van de kling bedraagt 72,7 cm terwijl de breedte vermindert van 4,6 cm bij de hiel tot 3 cm vóór de punt. De doorsnede is lens- tot ruitvorming. Langs weerszijden van de bijna onmerkbare middenrib werd de kling over een 7 mm brede strook behamerd. Hiervoor gebruikte de smid een hamer met gewafeld slagvlak. De slagen zijn echter zo kruislings over mekaar aangebracht dat het juiste motief moeilijk te herkennen is. Het handvat bestaat uit een lange en smalle 3 tot 5 mm dikke angel met een omgeplooid einde; de organische delen van de greep ontbreken (fig. 8: 1-2). De schede is 73,2 cm lang, de breedte vermindert van 5,3 cm bij de mond tot 4,4 cm bij de punt. Ze bestaat uit 2 lange konvexe platen, elk ca. 1 mm dik. De versierde plaat, d.i. de voorzijde werd over 2/3 van de lengte met de randen over de iets smallere en effen rugplaat geplooid. Naar de punt toe worden beide platen samengehouden door een ijzeren oorband, die met 4 traversen verstevigd is. Op de rugzijde lopen alleen de beide uiterste traversen door. In tegenstelling tot de bovenste drie, die met de oorband op onmerkbare wijze verbonden zijn, loopt de onderste over de rand heen, wat op een sekundaire herstelling kan wijzen. Bovenaan omgeeft een 8 mm brede en 2 mm dikke ijzeren band de schedemond. De voorplaat is zo met de hamer met gewafeld slagvlak beslagen dat over een breedte van 2,9 tot 2,5 cm een chagrijnleder-imitatie bekomen werd. Eigenaardig is dat de beugel op de voorzijde gemonteerd werd, terwijl dit andersom zou moeten zijn. Dit heeft de krijger verplicht het wapen met de versierde kant tegen het lichaam te dragen, wat zeker niet de bedoeling kan geweest zijn. Mogelijk is dit ook het gevolg van een latere herstelling, maar het bewijst in ieder geval dat zulke wapens waarde hadden en niet om de haverklap konden vervangen worden. De beugel is 2,5 op 3 cm groot en laat een 1 cm hoge opening vrij. In de bovenste driehoekige kopplaat zien we één niet met platte kop, in de 5,6 cm lange staart met konvexe randen zijn er twee (fig. 8: 3-6)⁽⁴⁾.

Het Schulens zwaard is wel een typisch produkt uit een smidse die werkte in de traditie der Keltische wapensmeden, maar het is zeker niet bij de beste te rangschikken. De sekundaire herstellingen vervalsen het beeld natuurlijk wel enigszins. Over het zwaard valt weinig te zeggen, het is trouwens een vrij eenvoudig exemplaar dat zijn belang eerder ontleent aan de uitzonderlijke staat dan wel aan de intrinsieke kenmerken. Slagzwaarden zoals dit komen vanaf de midden La Tène-periode in gebruik. Ongeveer tegelijkertijd wordt het mode op de kling sierbeslag aan te brengen en dit ten koste van de tot dan toe rijke decoratie van de

⁴ A. FRANCE-LANORD, La fabrication de fourreaux d'épées en fer à l'époque de La Tène, *Rev. Hist. Sidérurgie* 1, 1960, 7-12.

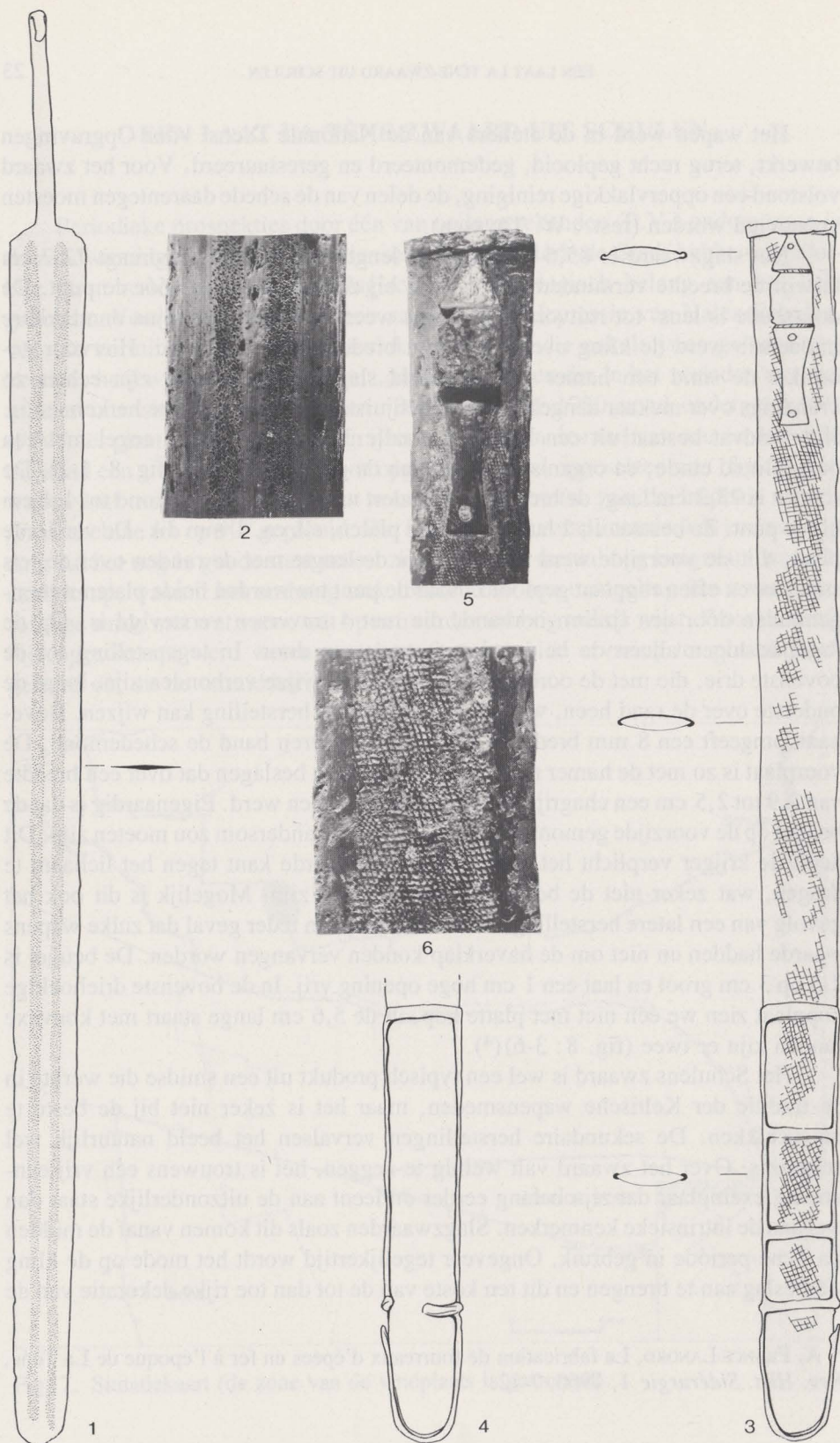
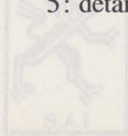

Fig. 8. Het zwaard met zijn schede (S. 1/4) met enkele details (2: behamering op de kling; 5: detail beugel; 6: detail chagrijnlederimitatie op de schede) (Foto's ACL).

scheden, die eenvoudiger werden⁽⁴⁾. Op de schede zijn het benevens de recht afgewerkte mond en de beugel met de verlengde staart, vooral de oorband met de zgn. ladderstructuur, die late La Tène-elementen zijn. Deze ladderstructuur, oorspronkelijk zuiver functioneel bedoeld, werd bij de jongste zwaardscheden als decoratief element aangewend, soms zelfs over de hele lengte van de schede⁽⁵⁾. Chagrijnleder-imitatie is onbekend op de vroege La Tène-wapens, maar komt later steeds meer voor, vooral op de B-scheden, die vanaf het midden van de 2de eeuw v. Chr. in productie moeten geweest zijn⁽⁶⁾. Behalve deze algemene kenmerken zijn het ook een aantal andere gesloten vondsten die de kronologische terminus voor ons zwaard helpen vastleggen. Hetzelfde type wapen werd al in de 19de eeuw teruggevonden in de grachten van Alesia (Alise-Ste-Reine, Côte-d'Or), als de resten van Caesar's belegering van 52 v. Chr.⁽⁷⁾. Regelmatig komt het voor in graven van voorname Treveri op de begraafplaats van Wederath-Belginum (o.a. gr. 90, 223, 242, 320, 776, 791, 805, 1178, 1192, 1216, 1228), Konz-Filzen (gr. 1), Bäsch (gr. 25 en 46) en Göblingen-Nospelt (gr. B en C)⁽⁸⁾. Het merendeel van deze graven behoort tot een groep late La Tène-ensembles waarin geen Nauheim-fibulae meer voorkomen en die nog niet met Romeinse, d.w.z. vroeg-Augusteïsche keramiek geassocieerd zijn. Deze post-Nauheim = LT D1/pre-Augusteïsche groep bijzettingen bracht A. Haffner voor het land van Trier en de Midden-Rijn samen in zijn horizont 5 = LT D2, die in absolute cijfers tussen ca. 50 en 10 v. Chr. zou vallen⁽⁹⁾. In de vermelde reeks graven is de zwaardschede dikwijls bezet met een beugel met lange staart en met een oorband met ladderstructuur. Nochtans valt

⁴ A. FRANCE-LANORD, La fabrication de fourreaux d'épées en fer à l'époque de La Tène, *Rev. Hist. Sidérurgie* 1, 1960, 7-12.

⁵ M. JAHN, Die Bewaffnung der Germanen in der älteren Eisenzeit etwa von 700 v. Chr. bis 2000 n. Chr., *Mannus* 16, Würzburg, 1916, 22-30; cf. 100-125. — H. SCHÖNBERGER, Die Spätlatènezeit in der Wetterau, *Saalb. Jb.* 10, 1951, 38-40. — R. WYSS, Belege zur keltischen Schwertschmiedekunst, in *Provinciala. Festschr. R. Laur-Belart*, Basel-Stuttgart, 1968, 664-681.

⁶ J.M. DE NAVARRO, *The Finds from the Site of La Tène. I. Scabbards and the Swords found in them*, London, 1972, I, 104-5, 145, 189-196; cf. 325-326.

⁷ VERCHÈRE DE REFFYE, Les armes d'Alise. Lettre à M. le Docteur F. Keller, *Rev. Arch.* 10, 1864, 346-347, fig. 16; Pl. XXII. — J. DÉCHELETTE, *Manuel d'arch. préh., celt. et gallo-rom.*, IV, Paris, 1927, 466-467, en fig. 401: 1-3.

⁸ A. HAFFNER, *Das keltisch-römische Gräberfeld von Wederath-Belginum, Trier. Grab. Forsch.* VI 1-3, Mainz, 1971-1978. — Id., Die spätlatènezeitlichen Treverergräbern von Konz-Filzen, Kr. Trier-Saarburg, *Arch. Korr.* 4, 1974, 53-58. — G. MAHR, *Die jüngere Latènekultur des Trierer Landes, Berl. Beitr. Vor-Frühgesch.* 12, Berlin, 1967. — G. THILL, Die Metallgegenstände aus vier spätlatènezeitlichen Brandgräbern aus Göblingen-Nospelt, *Hémecht* 19, 1967, 87-98.

⁹ A. HAFFNER, Zum Ende der Latènezeit im Mittelrheingebiet unter besonderer Berücksichtigung des Trierer Landes, *Arch. Korr.* 4, 1974, 59-72.

het op dat o.a. graf 242 uit Wederath nog in de oudere Nauheim-horizont = D1 geplaatst wordt, terwijl anderzijds hetzelfde schedetype geassocieerd is met de zwaarden, waarvan de greep op zo kenmerkende wijze met bronzen schijven bezet is, en die vroeg-Augusteïsch kunnen zijn (Bäsch, gr. 46; Göblingen-Nospelt, gr. B)⁽¹⁰⁾. In eigen land zijn zwaarden zoals dit uit Schulen eerder zeldzaam. Een zwaard met de typische schijvengreep, verlengde beugelplaat en eenvoudige oorband wordt bewaard in de Oudheidkundige Musea „Vleeshuis” te Antwerpen (inv. 2371) en zou in Schoonaarde gevonden zijn⁽¹¹⁾. In 1975 werden bij de opgravingen te Pommeroeul enkele zwaarden met schede gevonden die dezelfde kenmerken hebben als het wapen uit Schulen. Stratigrafisch zijn die zwaarden geassocieerd met 10 Nervische loodbronzen muntjes van het type met de „twijg-A”, die *terminus post quem* zijn⁽¹²⁾. Aangezien de aanmaak van dit munttype posterieur is aan de uitgifte van de Nervische gouden staters uit de veroveringsperiode, maar reeds vóór 30 v. Chr. moet begonnen zijn, is dit dateringselement in overeenstemming met het voorgaande⁽¹³⁾.

Aangezien het zwaard van Schulen volledig uit zijn verband gerukt werd gevonden, zal het natuurlijk altijd moeilijk blijven het op zijn juiste historische waarde te schatten. We mogen aannemen dat dit slagzwaard aan een ruiter toebehoord heeft, in de tijd van Caesar's veldtochten door onze gebieden. Het is dan ook één der weinige gekende archaeologica in de buurt van Tongeren die met die verovering in verband zouden kunnen gebracht worden. Tenslotte duidt de aanwezigheid van dit wapen er op dat hetzij op een van de droge hogere ruggen in de diepe en brede vallei die het Schulensbroek toen was, hetzij op de hogere gronden errond een inheemse nederzetting moet bestaan hebben, waarvan de bewoners verwant waren aan de stam der Eburonen.

L. VAN IMPE, P. VANGEEL

¹⁰ ID., Abb. 5 en p. 68-69. — G.J. VERWERS - J. YPEY, Six Iron Swords from the Netherlands, *Anal. Praeh. Leid.* 8, 1975, 79-91. — G. THILL, Die Keramik aus vier spätlatènezeitlichen Brandgräbern von Göblingen-Nospelt, *Hémecht* 19, 1967, 212-213.

¹¹ *Muséum Frans Claes „De Gulden Spoor”*, Antwerpen. Veiling op 11.XII.1933, 207, nr. 1782.

¹² G. DE BOE-F. HUBERT, *Une installation portuaire d'époque romaine à Pommeroeul*, *Arch. Belg.* 192, Brussel, 1977, 7-10, fig. 9 en 12-13.

¹³ S. SCHEERS, *Traité de numismatique celtique. II. La Gaule Belgique*, *Centre rech. hist. anc. sér. Numism.* 24 = *Ann. litt. Univ. Besançon* 195, Paris, 1977, 168-170.